

Ing. Josef B r a b e c, VÚHU

Vliv produktivních pracovišť na důlní větry v podmínkách
k.p. DVÚZ

Úvod

Pravidelné vyhodnocování mikroklimatických podmínek v produktivních pracovištích /komorové dobývky, ražené důlní chodby/ závodů k.p. DVÚZ, prováděné podle grafických příloh k ustanovení paragrafu 02 008 odst. 1 BP čj. 1/71, ukazuje na vysoké procento pracovišť spadajících do pracovní oblasti IV. /Například rok 1979: v letních měsících 23,0 %, v zimních měsících 16,6 % pracovišť /1/. Nejvíce se na tomto nepříznivém stavu podílejí důlní závody: Kohinoor, Pluto, Prezident Gottwald.

Při hledání příčin uvedeného stavu je nutné posuzovat produktivní pracoviště jako zdroje produkující teplo a vlhkost do důlních větrů. Z tohoto hlediska článek navazuje a je logickým pokračováním tematiky z článku publikovaného v čísle 9-10 Zpravodaje VÚHU ročník 1980.

1. Zdroje produkci

V komorových dobývkách a čelbách ražených důlních chodeb dochází neustále k obnažování nových stykových ploch mezi uhelnou slojí a důlními větry. To znamená, že teplota a vlhkost stykových ploch se po celou dobu dobývání, nebo ražení, udržuje na dostupné horní hranici, která je limitována teplotou uhelné sloje a přirozenou vlhkostí uhelné substance. Důsledkem toho je, ve srovnání s ostatními částmi dolu, podstatně vyšší produkce tepla a vlhkosti do důlních větrů.

Vedle uhelné slouje /včetně uvolněné zásoby/ produkují teplo a vlhkost v těchto pracovištích i další zdroje: trhačí práce, elektrická zařízení, dopravní zařízení, ventilátory, člověk a zdroje mající místní charakter. Sumární produkce, tj. ze všech zdrojů, způsobují změny stavových parametrů přiváděných důlních větrů; především dochází ke zvyšování teploty.

Znalost velikosti produkci je nezbytná pro rozhodovací proces v oblasti řešení nepříznivých mikroklimatických podmínek na produktivních pracovištích. V případě, že se jedná o takové produkce tepla, které nelze zvládnout běžnými způsoby, lze uvedených poznatků použít při navrhování a dimenzování chladicího zařízení.

2. Experimentální metoda zjišťování produkci

Produkce tepla a vlhkosti byly zjišťovány nepřímou, experimentální metodou, založenou na sledování změn tepelného obsahu a měrné vlhkosti proudících důlních větrů. Ve stanovených místech měření byly sledovány následující hodnoty:

suchá a mokrá teplota
objemový průtok větrů
tlak vzduchu

a z nich odvozeny další údaje, potřebné pro výpočet produkci podle uvedených vztahů:

$$Q_{32} = m_{s2} / h_3 - h_2 /$$

$$Q_{41} = m_{s4} / h_4 - h_1 /$$

$$Q = L^{-1} / Q_{41} - Q_{32} /$$

$$W_{32} = m_{s2} / x_3 - x_2 / \cdot 3600$$

$$W_{41} = m_{s4} / x_4 - x_1 / \cdot 3600$$

$$W = L^{-1} / W_{41} - W_{32} /$$

kde:	Q_{32}	.....	produkce tepla z čelby nebo komory /W/
	Q_{41}	.....	produkce tepla z celého separátně ovětrávaného důlního díla /W/
	Q	.....	produkce tepla z 1 m délky chodby mezi místy 3, 4 /W.m ⁻¹ /
	W_{32}	.....	produkce vlhkosti z čelby nebo komory /kg.h ⁻¹ /
	W_{41}	.....	produkce vlhkosti z celého separátně ovětrávaného důlního díla /kg.h ⁻¹ /
	W	.....	produkce vlhkosti z 1 m délky chodby mezi místy 3, 4 /kg.h ⁻¹ .m ⁻¹ /
	m_{si}	.....	průtočná hmotnost suchého vzduchu v místě i /kg.s ⁻¹ /
	x_i	.....	měrná vlhkost důlních větrů v místě i /kg.kg ⁻¹ /
	h_i	.....	entalpie důlních větrů v místě i /J.kg ⁻¹ /
	L	.....	vzdálenost mezi místy 3, 4 /m/.

Místa měření jsou uvedena na obr. č. 1. Číselná označení míst korespondují s číselnými indexy ve vzorcích.

3. Produkce tepla a vlhkosti

Z důvodu uvedeného v úvodu tohoto článku byla pozornost zaměřena především na komorové dobývky hlubinných závodů: Kohinoor, Pluto, Prezident Gottwald. Při sledování stanovených parametrů důlních větrů, od místa 1 do místa 4, byl současně hodnocen stav pracoviště, a to z hlediska pracovní operace, větrání a přístupové cesty.

Klasifikace stavu pracovišť je vyjádřena čísly 1 až 8:

- 1 - odtěžování žlabovou soupravou, ústí komory otevřené, lůtnový tah zaveden k ústí komory, porubní chodba nedeformovaná;

- 2 - odtěžování žlabovou soupravou, ústí komory otevřené, lutnový tah zaveden k ústí komory, porubní chodba deformovaná;
- 3 - odtěžování žlabovou soupravou, ústí komory otevřené, lutnový tah zaveden do komory, porubní chodba nedeformovaná;
- 4 - odtěžování žlabovou soupravou, ústí komory uzavřené, lutnový tah zaveden k ústí komory, porubní chodba nedeformovaná;
- 5 - přípravné a vrtací práce, ústí komory otevřené, lutnový tah zaveden k ústí komory, porubní chodba deformována;
- 6 - přípravné a vrtací práce, ústí komory otevřené, lutnový tah zaveden do komory, porubní chodba nedeformovaná;
- 7 - přípravné a vrtací práce, ústí komory otevřené, lutnový tah zaveden do komory, porubní chodba deformovaná;
- 8 - příprava nové komory /poddělávká/.

Podle uvedené klasifikace jsou experimentálně zjištěné produkce tepla Q prezentovány v tabulce č. 1 a produkce vlhkosti v tabulce č. 2.

Tabulka č. 1

Stav komory	Q_{32} /kW/	Q_{41} /kW/	Q /kW.m ⁻¹ /
1	11,14 - 14,54	18,34 - 22,38	0,107 - 0,201
2	13,17	77,35	14,924
3	20,10	27,60	0,500
4	5,43 - 9,42	17,13 - 19,52	0,306 - 0,355
5	6,10	12,17	0,507

Pokračování tab. č. 1

stav komory	Q_{32} /kW/	Q_{41} /kW/	Q /kW.m ⁻¹ /
6	27,42	34,91	0,278
7	19,78 - 32,11	29,10 - 40,02	0,609 - 1,036
8	3,71	12,51	0,157

Produkce tepla z pracovního prostoru komory / Q_{32} / není stálá. Během pracovního cyklu se mění, a to v závislosti na stavu pracoviště /ve smyslu uvedené klasifikace/. Nejvyšší hodnoty jsou vykazovány při zavedeném lůtnovém tahu do komory /stav 3, 6, 7/ a nejnižší při uzavřeném ústí a při zavedeném lůtnovém tahu pouze k ústí komory. Tento poznatek úzce souvisí s velikostí stykových ploch mezi uhelnou složi a důlními větry. Pro dokreslení proměnlivosti produkce Q_{32} lze uvést jejich rozsahy zjištěné na závodech:

Kohinoor ..... 6,10 - 27,42 kW
 Pluto ..... 11,14 - 32,11 kW
 P. Gottwald ..... 5,42 - 19,78 kW.

U porubních chodeb, které spojují komory se základnou, je možno rovněž sledovat velké rozpětí produkci / Q /:

nedeformované chodby ..... 0,092 - 0,500 kW.m⁻¹
 deformované chodby ..... 0,507 - 1,036 kW.m⁻¹.

Extremně velké produkce Q byly zjištěny v deformované chodbě při odtěžování žlabovou soupravou /14,9 kW.m⁻¹/.

Tabulka č. 2

stav komory	W_{32} /kg.h ⁻¹ /	W_{41} /kg.h ⁻¹ /	W /kg.m ⁻¹ .h ⁻¹ /
1	15,40 - 17,81	21,73-25,09	0,094 - 0,187
2	17,11	88,21	1,654

Pokračování tab. č. 2,

Stav komory	W_{32} /kg.h ⁻¹ /	W_{41} /kg.h ⁻¹ /	W /kg.m ⁻¹ .h ⁻¹ /
3	24,06	30,71	0,443
4	6,74 - 11,07	20,73 - 27,03	0,424 - 0,484
5	4,17	5,36	0,100
6	35,91	41,16	0,194
7	25,13 - 36,25	35,08 - 43,79	0,580 - 1,105
8	4,62	13,40	0,157

U produkci vlhkosti /viz. tab. č. 2/ lze pozorovat stejné závislosti na stavu pracoviště jako u produkci tepla. Největší hodnoty W_{32} jsou při zavedeném lůtnovém tahu do komory a nejnižší při jeho zavedení k ústí komory. Produkce W vykazují nejvyšší hodnoty u deformovaných chodeb. Výběr pracovišť byl proveden tak, aby výsledky měření nebyly ovlivňovány vlhkostí z volných vodních ploch.

Produkce tepla a vlhkosti z ražených důlních chodeb byly zjišťovány při odtěžování uhelné zásoby žlabovou soupravou. Produkce z pracovního prostoru /čelby/ se u tepla pohybuje od 5,0 do 14,2 kW a u vlhkosti od 7,6 do 19,2 kg.h⁻¹. Produkce z 1 m délky ražené chodby se pohybuje od 0,3 do 0,6 kW.m⁻¹ a u vlhkosti od 0,4 do 0,6 kg.m⁻¹.h⁻¹. Produkce jsou závislé na velikosti příčného profilu důlní chodby a na druhu a úplnosti výztuže.

4. Vliv produktivních pracovišť na důlní větry

Na základnách, kde dochází ke koncentraci komorových dobývek a porubních chodeb, postupně odebírají jednotlivá pracoviště z průchodního větrního proudu vzduch na ovětrávání a zpět ho vracejí s větším obsahem tepla a vlhkosti. Za pracovištěm dochází k míšení dvou vzduchových proudů

o různých hmotnostech a rozdílných stavových parametrech $/t_s, x/$. Vzniklá směs má vyšší tepelný obsah než vzduch průchodního větrního proudu před pracovištěm. To znamená, že poslední komora, nebo chodba, na základně odebírá z průchodního větrního proudu vzduch s relativně nejhoršími stavovými parametry.

Jako příklad je možno uvést základnu č. 4205 z 2. lávky 4. úseku závodu Pluto. Na základně byly v době měření 2 komory a 2 chodby. Zjištěné stavové parametry vzduchu, v místech 1 až 5, jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3

Místo měření	t_s / $^{\circ}\text{C}$ /	x / $\text{kg} \cdot \text{kg}^{-1}$ /	h / $\text{kJ} \cdot \text{kg}^{-1}$ /
1	21,0	0,0115	50,16
2	21,8	0,0118	51,73
3	25,0	0,0145	61,82
4	26,4	0,0196	76,20
5	29,1	0,0204	81,00

Číselné označení míst měření v tabulce je shodné s čísly uvedenými v obr. č. 2. Tabulka názorně ukazuje postupný nárůst teploty $/t_s/$, měrné vlhkosti $/x/$ a enthalpie $/h/$ důlních větrů při jejich proudění základnou, při daném stavu základny, který v době měření existoval.

Stav základny se neustále mění, a tím se mění i velikosti změn stavových parametrů vzduchu. To lze demonstrovat na celkových produkcích tepla z uvedené základny, měřených během dvou měsíců, které se pohybovaly od 93 kW do 213 kW.

Uvedené tabulkové hodnoty produkci /viz tab. č. 1, 2/ umožňují posoudit, prostřednictvím /h - x/ diagramu, vliv pracovišť na změny stavových parametrů důlních větrů, a to v závislosti na průtočném množství vzduchu.

Příklad

Zadání:

suchá teplota vzduchu před komorou $t_{s1} = 21,0 \text{ }^{\circ}\text{C}$
mokrá teplota vzduchu před komorou $t_{m1} = 18,0 \text{ }^{\circ}\text{C}$
předpokládaná produkce tepla $Q_{41} = 77,35 \text{ kW}$
předpokládaná produkce vlhkosti $W_{41} = 88,21 \text{ kg.h}^{-1}$
průtočná hmotnost suchého vzduchu $m_{s1} = 6,5 \text{ kg.s}^{-1}$

Cílem řešení je stanovit předpokládanou suchou teplotu a relativní vlhkost vzduchu na základně za komorou:

$$h_5 - h_1 = \frac{Q_{41}}{m_{s1}} = 11,9 \text{ kJ.kg}^{-1}$$

$$x_5 - x_1 = \frac{W_{41}}{m_{s1} \cdot 3600} = 0,0037 \text{ kg.kg}^{-1}$$

V diagramu /h - x/ určíme polohu výchozího bodu č. 1 a odečteme parametry: $x_1 = 0,0115 \text{ kg.kg}^{-1}$, $h_1 = 50,2 \text{ kJ.kg}^{-1}$. K nim přičteme výše uvedené rozdíly a dostaneme hodnoty bodu č. 5: $h_5 = 62,06 \text{ kJ.kg}^{-1}$, $x_5 = 0,0152 \text{ kg.kg}^{-1}$. Tento bod zároveň leží na průsečíku izotermy $t_s = 23,3 \text{ }^{\circ}\text{C}$ a křivky $\varphi = 83 \%$ /při tlaku $p = 100 \text{ kPa/}$.

Teplota důlních větrů se vlivem komorové dobývky zvýší z $21,0 \text{ }^{\circ}\text{C}$ na $23,3 \text{ }^{\circ}\text{C}$ a dosáhne 83% relativní vlhkosti.

Diagram /h - x/ je uveden na obr. č. 3 a číselné indexy u parametrů odpovídají číselnému označení bodů na obr. č. 1. Podobné příklady lze řešit i početně, bez použití /h - x/ diagramu.

Závěr

Produkce tepla a vlhkosti z komorových dobývek a ražených důlních chodeb způsobují kvalitativní změny důlních větrů na základně. Velikosti produkci, a tím i uvedené změny, jsou závislé, v daném horninovém prostředí, na stavu pracovišť /ve smyslu tohoto článku/. To znamená, že kvalita vtažných větrů, pro každé pracoviště základny, je závislá především na produkcích z předchozích pracovišť. Určitou roli zde hraje i produkce z 1 m délky základny a vzdálenosti mezi jednotlivými pracovišti.

Stává se, že tepelný obsah vtažných větrů u posledních pracovišť je již tak velký, že je do značné míry snížena schopnost důlních větrů odvádět další teplo.

Vrátíme-li se k úvodu tohoto článku a dáme-li ho do souvislosti s uvedenými poznatky, dojdeme k závěru, že cesta ke zlepšení mikroklimatických podmínek na produktivních pracovištích vede přes identifikaci zdrojů tepla a vlhkosti a následně objektivní posouzení možností řešení, mezi které lze počítat:

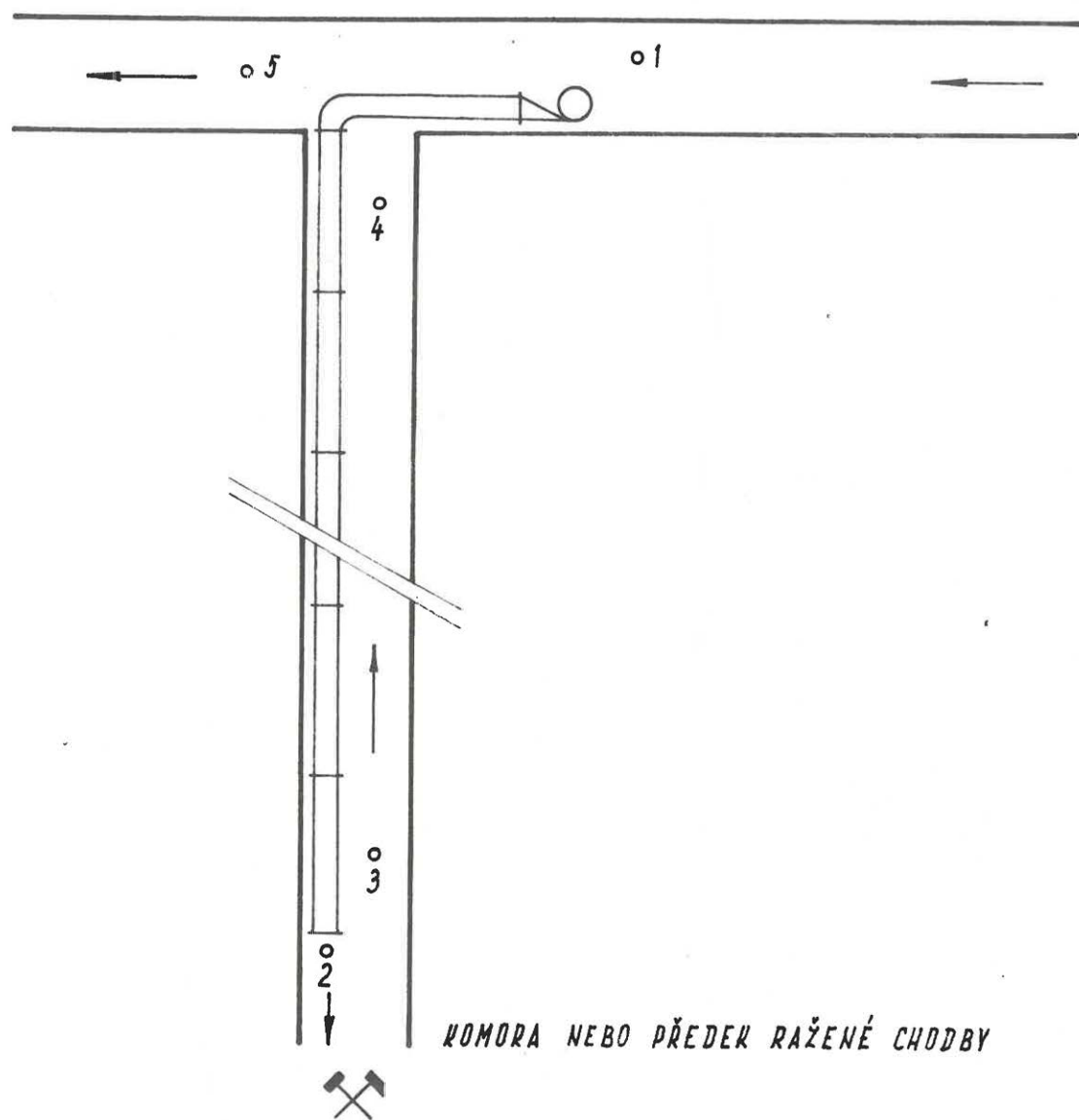
- vyšší průtočné objemové množství vzduchu na základně, vzhledem k tepelné produkci pracovišť;
- optimální počet pracovišť na základně, vzhledem k tepelným produkcím;
- jiný, v revíru netradiční, způsob separátního větrání, který by izoloval výdušné větry z pracovišť a řešil by tím i otázku zplodin po trhacích pracech;
- chlazení důlních větrů.

Konkrétní volba řešení by měla vždy akceptovat kvalitu důlních větrů, vyjádřenou stavovými parametry vzduchu.

Literatura

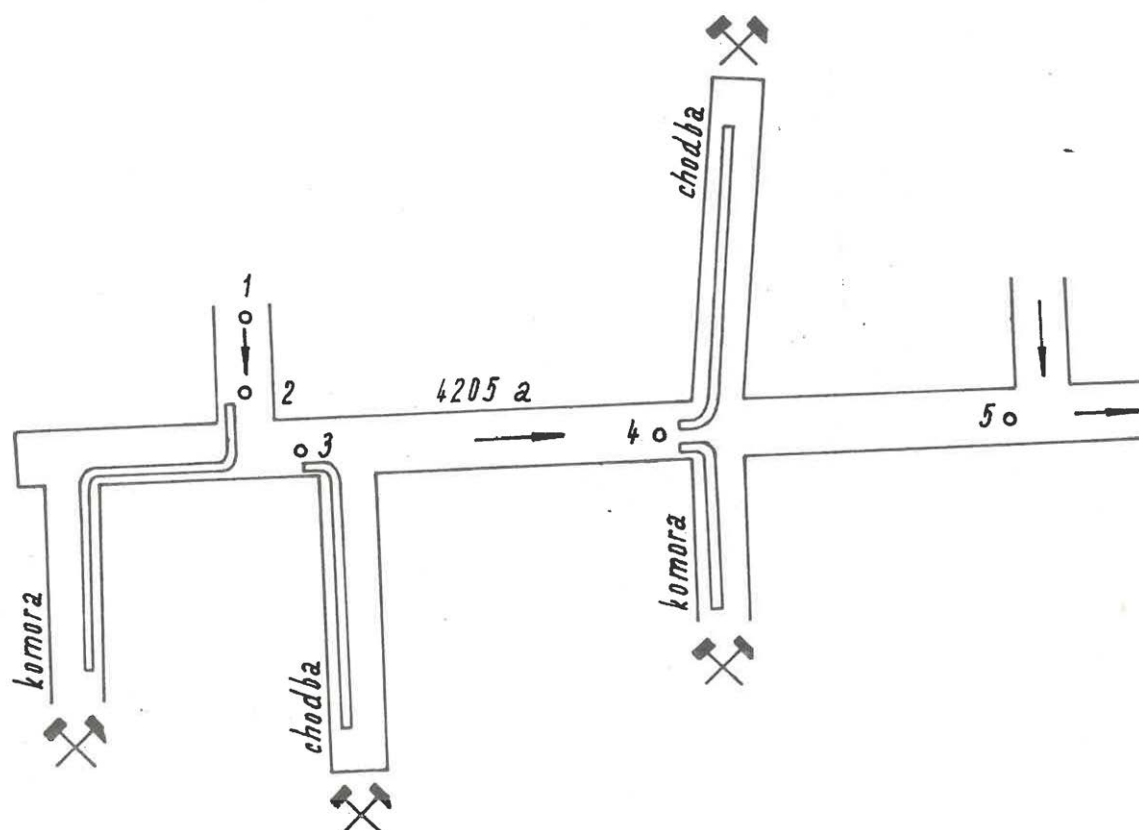
- /1/ Brabec, Vostárek - Hodnocení mikroklimatických podmínek na důlních pracovištích, výzkumná zpráva VÚHU, 1980.

MÍSTA MĚŘENÍ MIKROKLIMATICKÝCH PARAMETRŮ

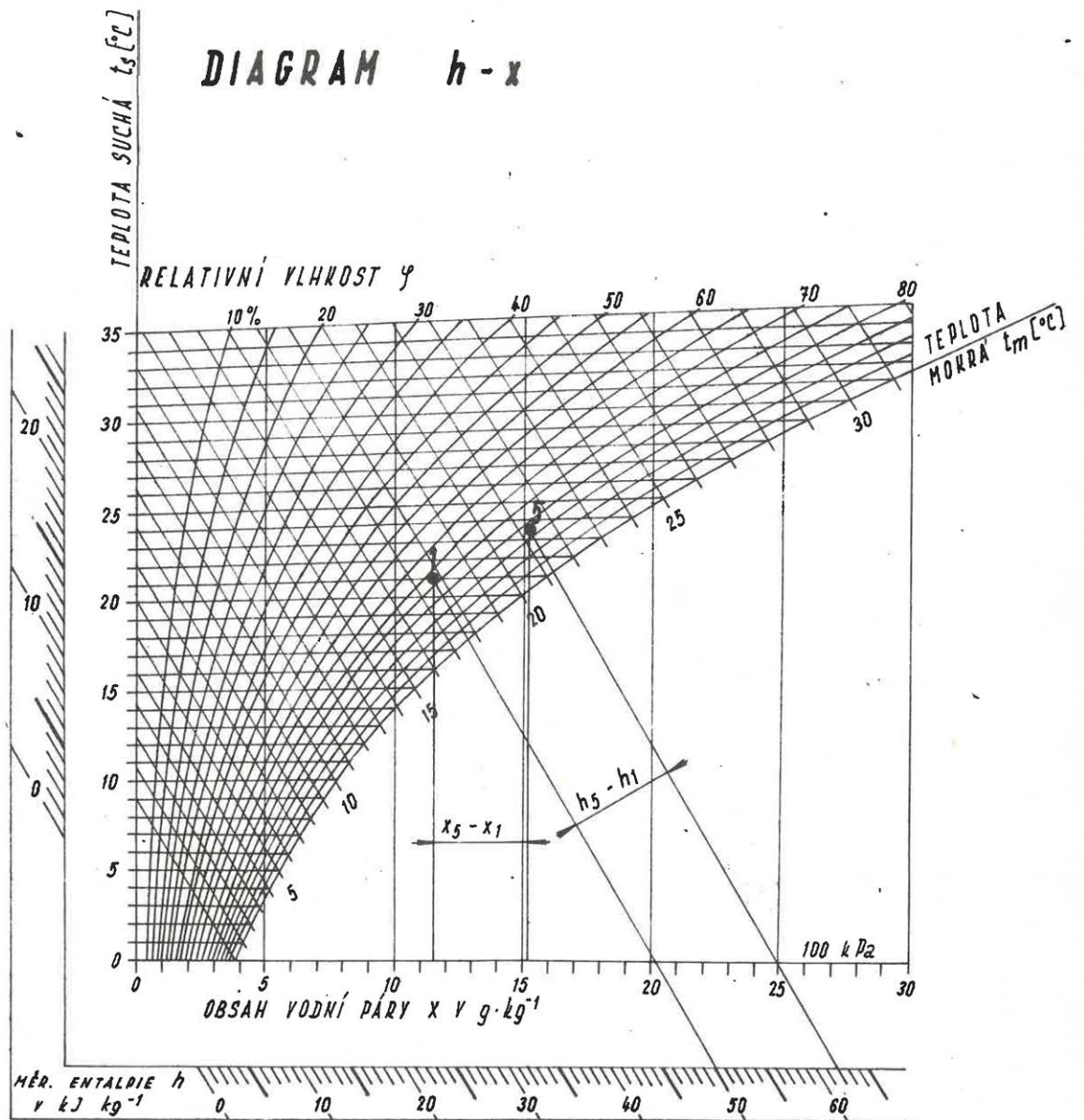
Obr. č. 1

MÍSTA MĚŘENÍ MIKROKLIMATICKÝCH PARAMETRŮ

STAV PRACOVIŠŤ K 17. 7. 1980

Obr. 3